

III. ÜLEVADE EESTI MAJANDUSEST JA FINANTSVAHENDUSEST

REAALSEKTOR

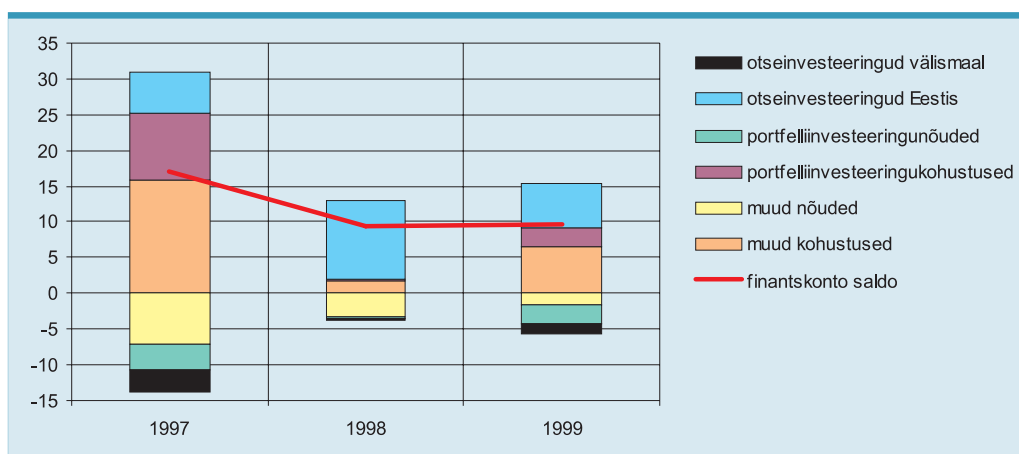
1999. aasta andis olulise kogemuse Eesti majandussüsteemi toimimisest languse faasis. **Seda iseloomustasid negatiivne majanduskasv, inflatsiooni märgatav aeglustumine, eelarvepuudujääk ja kahanenud jooksevkonto defitsiit.** 1998. a sügise välisšoki järelmõjud muutis reaalmajanduse olukorra viimaste aastate raskeimaks. Kuid 1999. aasta võib tinglikult jagada mitmeks etapiks – I kvartalis läbiti majanduslanguse põhi, II kvartalis taastus kasvu soodustav rahapoliitiline keskkond ja aasta teisel poolel jõudis majandus taas kasvufaasi.

See aasta andis kindluse, et Eesti majanduspoliitiline raamistik on piisavalt efektiivne, tulemaks toime keskkonna järskude muutustega. Valuutakomiteel põhinev rahasüsteem tõestas oma toimimisvõimet ka majanduslanguse korral. Usaldusväärse säilimist Eesti majanduspoliitika suhtes kinnitavad ka rahvusvaheliste reitinguagentuuride hinnangud, sest vaatamata keerulisele majandusaastale jäid Eesti riigireitingud ja nende väljavaated endiseks.

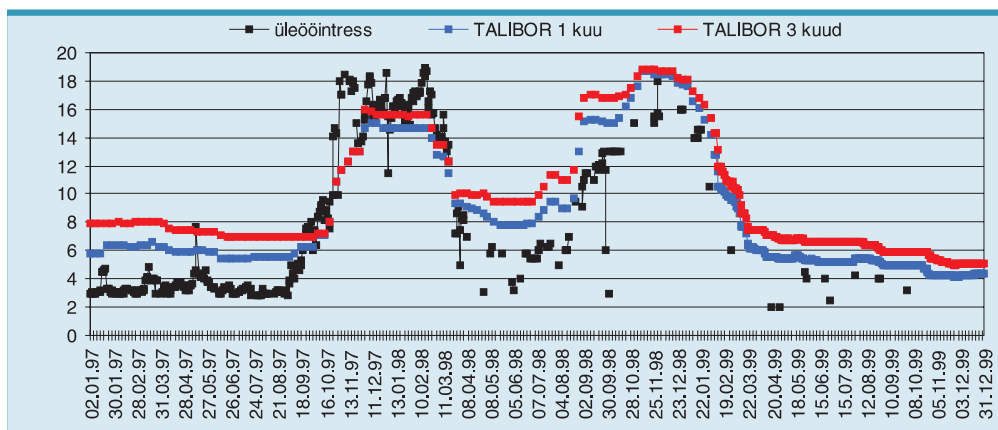
Välis- ja monetaarkeskonna mõju

Teisel poolaastal elavnenud Lääne-Euroopa majandus andis kasvuimpulsi ka Eesti majandusele, tuues alates kolmandast kvartalist kaasa ekspordi kasvu.

Majanduskasvuks soodne monetaarkeskkond taastus pärast Aasia ja Venemaa finantskriisi suhteliselt kiiresti. 1999. aastal jätkus väliskapitali sissevool – SKP suhtes 15,3%ni ulatunud brutosissevool ületas isegi 1998. aasta vastava näitaja (vt joonis 3.1). Seoses välissurvevete alanemisega aasta alguses ja kõrgete likviidsuspuhvrite toimet langesid ka rahaturuintressid aasta lõpuks kõigi aegade madalaimale tasemele (vt joonis 3.2). Pangasektori roll uue välisressursi

Joonis 3.1. Maksebilansi finantskonto komponendid (% SKP suhtes)

Joonis 3.2. Rahaturuintressid (%)

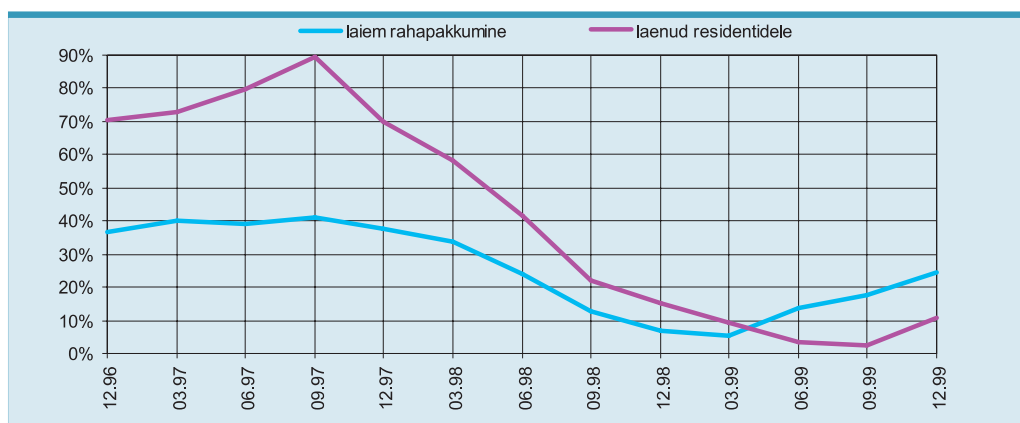
kaasamisel oli teisejärguline ning piirdus peamiselt varasemate kohustuste refinantseerimisega. Aktiivsemalt kaasas välisvahendeid ettevõtlussektor, mille rahastamine toimus peamiselt kontsernisiseselt, st otseinvesteeringutest saadud laenudega. Samuti olid sissevoolu allikaks portfelliinvesteeringud aktsiakapitali, millest suhteliselt suure osa moodustas Eesti Telekomi erastamine.

Esimeses kolmes kvartalis oli finantskonto ülejääk varasemate aastatega võrreldes tagasihoidlik, olles kooskõlas sisemaiste säästude ja investeeringute negatiivse vahe kahanemisest tulenenud välisfinantseerimise vajaduse vähenemisega. Aasta kestel avaldas finantskontole tugevat mõju panga- ning valitsussektori vahendite liikumine: esimesel poolaastal moodustati suuri välisreserve, millest osa aasta lõpus kodumaale tagasi toodi. Neljanda kvartali finantskonto tulem – ca 4 miljardit krooni – kajastas suures osas aastatuhande vahetuse eel kommertsbankade poolt loodud suuri likviidsuspuhvreid võimalike probleemide vältimiseks. See avaldas omakorda mõju maksebilansi reservidele, mis 1999. aastal kasvasid ligikaudu 2,2 miljardi krooni võrra.

Reaalmajandusel aitas seisakust üle saada tugev pangasektor. **Erasektori säästu suuremine ja välisraha sissevool tagasid rahapakkumise kasvu ning intresside alanemise.** Seetõttu suurenes laiem rahapakkumine aasta jooksul 24,5%, valitsuse ja mitteresidentide hoieuseid sisaldav rahapakkumine aga 23,5%.

Nii reaalkui ka finantssektor olid oma laenugevuses varasemast märksa ettevaatlikumad. Seetõttu jäi laenude juurdekasv rahapakkumise omast märgatavalt aeglasemaks (vt joonis 3.3). Pankade laenuportfellis kahanes peamiselt ekspordile suunatud tegevusalade laenujääk 24%lt 21%ni. Kõige vähem puudutas langus rahandusele ja kinnisvaraarendusele ning muudele sisenõudluse rahuldamisele suunatud sektoritele antud laene. Alles aasta lõpus hakkas mittefinantssektori laenujääk tänu paranenud tulevikuootustele taas kasvama. Teisalt paranes ettevõtete endi finantsjuhtimine ning maksedistsipliin, mis vähendas vajadust võõrfinantseerimise järele.

1999. aasta majanduslanguse olulisim põhjus oli 1998. a suve finantskriis Venemaal, mis oluliselt vähendas Eesti ekspordivõimalusi, ning majanduse šokijärgne kohanemine. Ekspordijõudis madalpunkti I kvartalis, mil see oli kümnendiku võrra väiksem kui aasta varem. Peamiselt oli selle taga idasuunalise kaubaekspordi ca 40%line vähenemine. Suve hakul Lääne-Euroopas toimunud väliskaubanduse elavnemine tõi III kvartalis kaasa Eesti kaupade ja teenuste ekspordi kasvu. Aasta kokkuvõttes kaupade väljaveo suurenemine ELi riikidesse jätkus, ehkki kasv oli varasemast mõnevõrra aeglasem – 6,5%. Tingituna sellest, et ida- ja läänesuunalise ekspordi nomenklatuur on erinev, ei ole idaturule siiski asendust leitud (vt joonis 3.4).

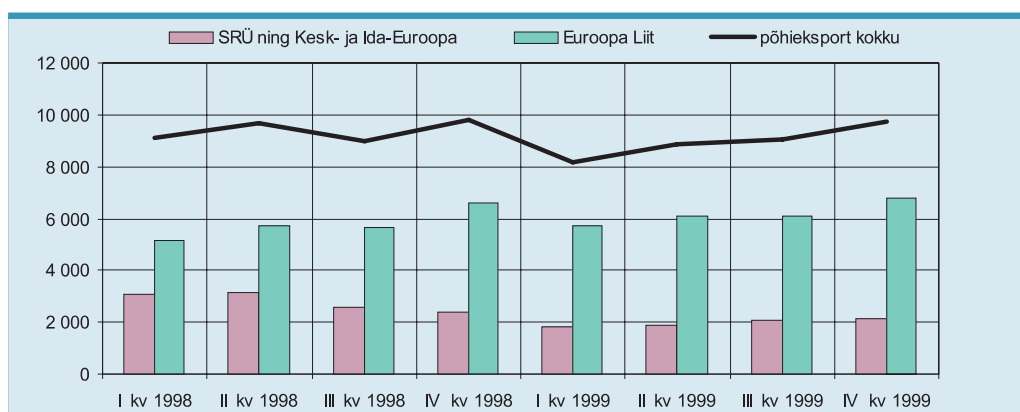

Joonis 3.3. Raha- ja laenuagregaadi muutus võrreldes eelmise aasta sama kuuga

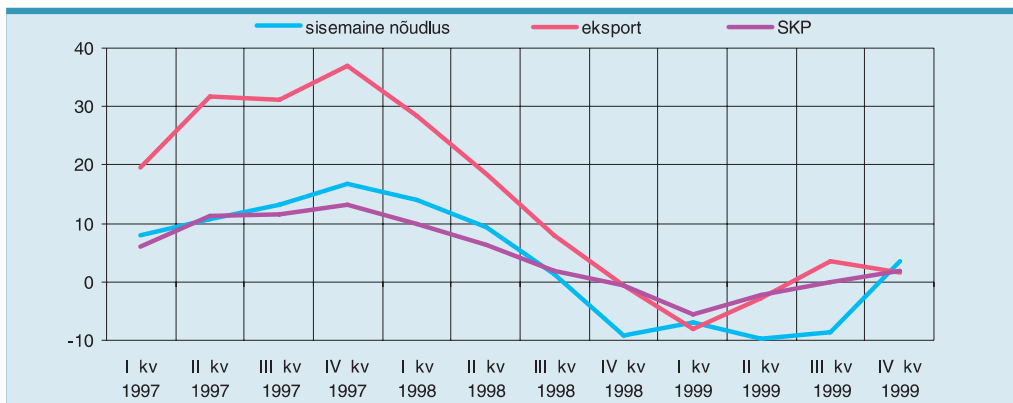
Erinevalt kahanenud kaubaekspordist kasvas teenuste eksport 1999. aastal 5,3%. Üheks põhjuseks oli see, et majanduskasvu taaskiirenemine Euroopas langes suvisele reisijateveo ja turismi kõrghooajale. Teiseks kompenseerisid märgatavalt suurenenud naftatransiidi tulud välikaubanduskäibe vähenemisest tulenenud veoteenuste ekspordi languse.

Ekspordi dünaamika kajastus otseselt sisemajanduse koguproduktis, mis vähenes esimesel poolaastal 3,9%, jõudis III kvartalis nullini ja kasvas alles IV kvartalis (vt joonis 3.5). Vaatamata teisel poolaastal aset leidnud majanduse olukorra paranemisele, jäi kogu aasta majanduskasv negatiivseks. Ka töötlev tööstus, mille toodangust umbes pool eksporditakse, läbis madalseisu I kvartalis ja ületas aastataguse taseme esmakordselt augustis (vt joonis 3.6). Tööstusharudest olid edukad puidu- ja elektroonikatööstus, mille toodang oli ja on suunatud valdavalt lääneturule. Idaturu kadumise tõttu kannatas enim toiduainetööstus, mille restruktureerimine jätkub. Suurim majanduskasvu toetav tegevusala oli 1999. aastal **veondus, laondus ja side**, mille arengut soodustas transiidi ning turismi märgatav suurenemine. Teistest harudest mõjutas SKPd tugevalt ehitus, mille maht jäi investeerimisnõudluse madalseisu tõttu 1998. a tasemele oluliselt alla (vt tabel 3.1).

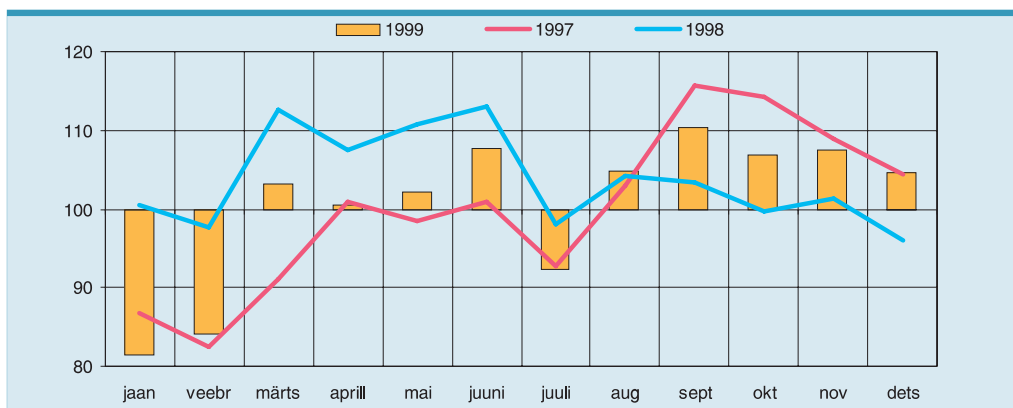
Välisnõudluse kahanemine tõi kaasa languse ka sisemaises nõudluses, mille komponentidest aasta kokkuvõttes kasvas vaid valitsussektori tarbimine. Eratarbimine ja investeeringud kahanesid. Erandiks oli viimane kvartal, mil sisemaine nõudlus suurenes. Eratarbimist mõjutas

Joonis 3.4. Eesti põhieksport väliskaubanduspartnerite lõikes (mln kr)

Joonis 3.5. *Ekspordi, SKP ja sisemaise nõudluse reaalkasv võrreldes eelmise aasta sama ajaga (%). 1999. a IV kvartali andmed on esialgsed*

Joonis 3.6. *Töötleva tööstuse toodangu müük püsivahendades kuude kaupa (1997. aasta keskmine = 100)*

Tabel 3.1. *SKP reaalkasv tegevusalati 1999. aasta 9 kuuga (%)*

Põllumajandus ja jahindus	-7,5
Metsamajandus	4,6
Kalandus	-18,1
Mäetööstus	-12,4
Töötlev tööstus	-3,8
Energeetika, gaasi- ja vesivarustus	-4,9
Ehitus	-16,1
Hulgi- ja jaemüük	-5,8
Hotellid ja restoranid	-1,0
Veondus, laondus ja side	3,8
Kinnisvara-, üürimis- ja äriteenindus	8,3
Finantsvahendus	2,4
Riigivalitsemine	0,6
Haridus	-0,3
Tervishoid ja sotsiaaltöö	4,4
Muud teeninduse liigid	0,3
SKP kokku	-2,6

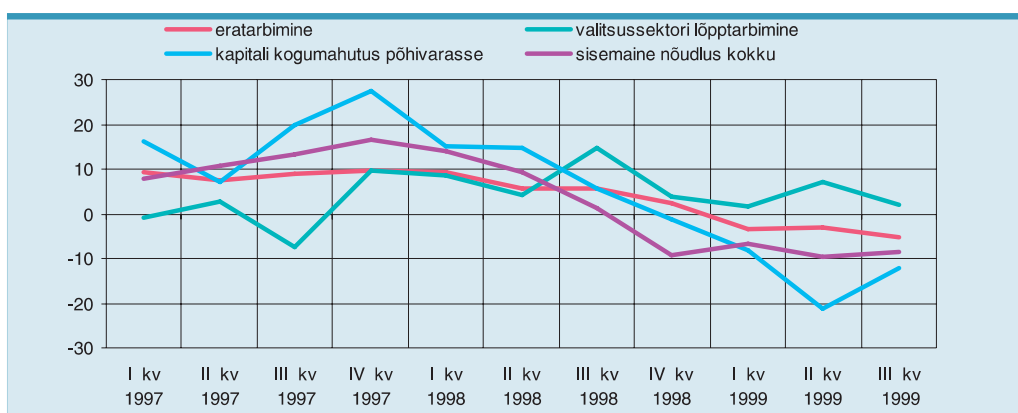
ühelt poolt pensionide ja palkade suurenemine ning teisalt hõivatute arvu vähenemine ja elanike tarbimisvalmiduse muutumine. Keskmine nominaalpalk kasvas ligi 11%, mis tähendas majanduslanguse taustal küllaltki suurt reaalpalka kasvu. Keskmist palka mõjutas enim valitsussektoris ligi viiendikuni ulatunud kasv, mis tõstis selle sektori palgad erasektoriga võrdsele

tasemele. Hõive ligi 5%line alanemine ja ettevaatlikum suhtumine tulevikku mõjutasid eratarbimist siiski vähenemise suunas (vt joonis 3.7).

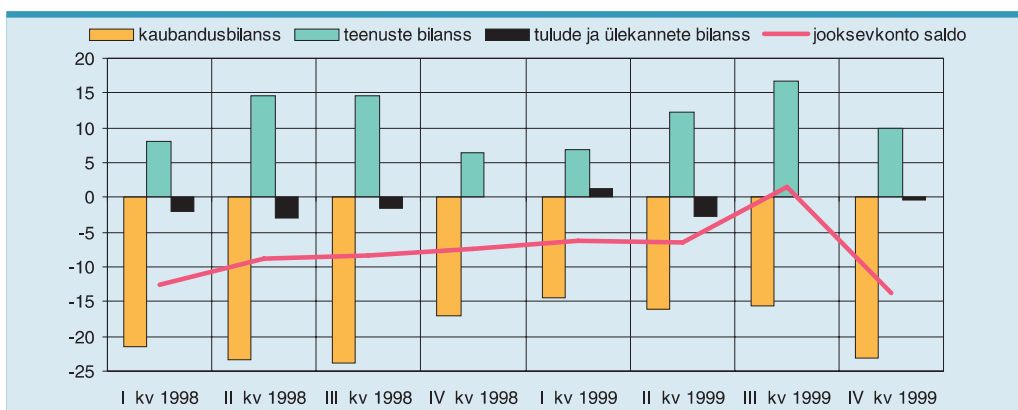
Investeeringusaktiivsus reageeris 1998. a sügisel toimunud majanduskeskkonna muutusele tarbimisest kvartali võrra hiljem, kuid see-eest väga järsult. Investeeringute osatähtsus SKP suhtes ulatus 1999. aastal ca 24%ni, olles varasemate aastate keskmisest 4-5 protsendipunkti madalam. Alles teisel poolaastal muutusid majandusagentide tulevikuväljavaated optimistlikumaks. Sellele viitab nii ettevõtete tulevikuplaanide küsitlus, aasta lõpus suurenema hakanud ettevõtete laenujääk kui ka vabaks ringluseks sisse veetud masinate ja seadmete mahu kasv.

Koos sisemaise nõudluse kahanemisega vähenes kaupade sissevedu. Väiksem investeeringunõudlus kajastus eelkõige masinate ja seadmete impordis vabaks ringluseks, mis aasta kokkuvõttes oli SKP suhtes paar protsendipunkti 1998. a näitajast väiksem. Seetõttu oli väliskaubanduse puudujääk kolmes esimeses kvartalis varasemast tunduvalt väiksem ning hakkas kasvama alles aasta lõpus.

Sisemaine sääst kahanes suhteliselt tagasihoidlikult. Erasektor suutis valitsussektori säästu vähenemise osaliselt kompenseerida, eriti tänu eraisikutele (nende pangahoiused kasvasid aastaga 26%). **Sisemaise säästmise-investeeringu bilansi paranemise tulemusena kahanes maksebilansi jooksevkonto puudujääk 1998. aasta 9,2%lt SKP suhtes 1999. aastal 6,3%ni** (vt joonis 3.8). Kvartaliti oli jooksevkonto tulemlükk erinev. Kui kolmes esimeses kvar-

Joonis 3.7. Sisemaise nõudluse põhikomponentide reaalkasv võrreldes eelmise aasta sama ajaga (%)

Joonis 3.8. Maksebilansi jooksevkonto komponendid (% SKP suhtes)

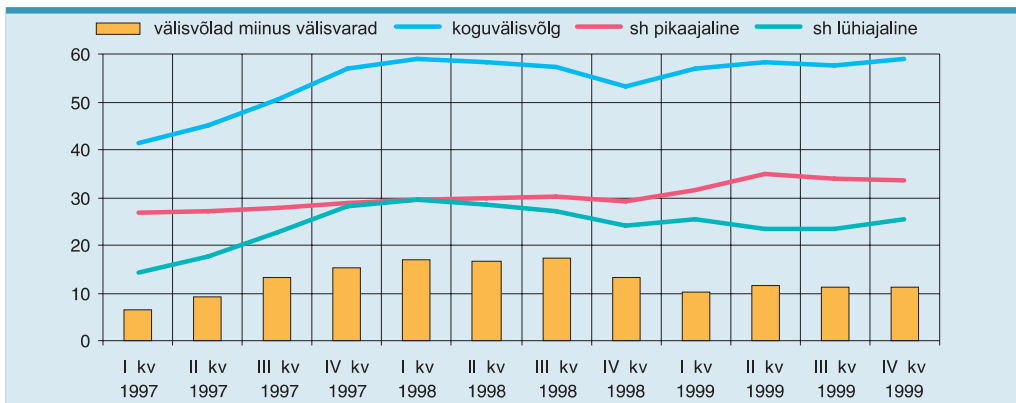
talis oli majanduslanguse tõttu jooksevkonto puudujääk tagasihoidlik, siis majanduskasvu perspektiivide paranemine, kasvanud investeerimisnõudlus ja laovarude soetamine suurendasid IV kvartalis jooksevkonto defitsiidi 13,6%ni SKP suhtes. Siiski oli jooksevkonto puudujäägi nii kiire kasv IV kvartalis tingitud muuhulgas ka mitmetest ühekordsetest teguritest, nagu näiteks laovarude soetamine enne aktsiide tõstmist, nn kolmandate riikide suhtes kehtestatud imporditollid ja aasta 2000 probleemiga seostatud võimalike varustushäirete oht.

Kuna suur osa välismaisest säästust kaasati otseinvesteeringute ja omandiväärtpaberitena, siis Eesti välisvõlg suhtena SKPsse kasvas tagasihoidlikult, samuti muutus väliskohustuste struktuur tasumistähtaegade pikenedes suunas (vt joonis 3.9).

Vaatamata majanduslangusele kinnitavad ettevõtete tegevuse tulemused seda, et majandustingimuste muutumisega kohaneti küllalt kiiresti. **Tootismahu langusele reageeriti pigem töötajate arvu kui palga vähendamisega.** 1998. a sügisest pidevalt suurenenud tööta töötajate arv stabiliseerus 1999. a suveks 5,2% tasemel tööealisest elanikkonnast. Tänu töötajate arvu optimeerimisele ületas **tööjõu tootlikkus** üheksa kuuga aastataguse näitaja. Kuigi palgakasv oli majanduskasvust kiirem, mis viitab palgade mõningasele jäikusele, aeglustus palgakasv erasektoris oluliselt ning neil tegevusaladel, kus tootmismahud märkimisväärselt vähenes, nominaalpalg langes.

Majandusnäitajate paranemine 1999. a lõpus tähistab siiski vaid kohanemise algust ning see protsess jätkub ka 2000. aastal. Kui majanduse stabiliseerumine saavutati suuresti olemasolevate tootmisvõimsuste baasil, siis edasise kasvu tagamiseks peaks muutuma majanduse pakkumispoolne struktuur. Selleks loob soodsa eelduse finantsinstitutsioonide kõrge likviidsus ning laenuraha kättesaadavus.

1999. aastal jätkusid mitmed kogu majanduse efektiivsuse suurendamisele ja seega pikemaajalise majanduskasvu saavutamisele suunatud struktuurid reformid. Jätkus Eesti integreerumine maailma majandusse. Lähiaastate olulisemaid prioriteete on ühinemine Euroopa Liiduga. ELiga integreerumise raames valmis riigi keskpikk arengukava, milles kirjeldatakse lähiaastate majanduskeskkonna raamistikku ja struktuurseid reforme. Kevadel lõppesid Eesti liitumisläbirääkimised Maailma Kaubandusorganisatsiooniga (WTO) ning liitumisleping jõustus aasta lõpus. Valmistumaks ELi liikmeks saamiseks, otsustati alates 2000. aastast seada sisse imporditollid kolmandatest riikidest pärit toidukaupadele.

Joonis 3.9. Eesti välisvõla suhe SKPsse (%)

Jätkus ka omandisuhete korrastamine. Täna on suur osa omandireformist lõppenud ja valdav osa majandustegevusest koondunud erasektoris. 1999. aastal edenes erastamisprogrammi viimane etapp – suuremate infrastruktuuri ettevõtete privatiseerimine. Toimus seni suurim erastamistehing – Eesti Telekomi riigile kuuluvate aktsiate osaline müük. Saadud raha kasutati siiski ebaotstarbekalt, nimelt lühiajaliste kulutuste finantseerimiseks. Mõnevõrra kiirenes maareform.

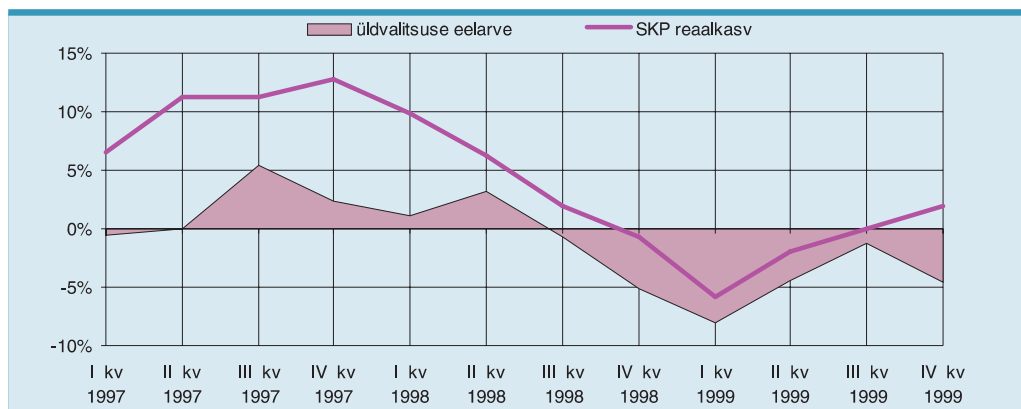
Arvestades sisemaise säästu senist suhteliselt madalat taset, on pikaajalise stabiilse majandusarengu kindlustamiseks eriti olulised sammud, mille eesmärk on suurendada riigi ja erasektori säästmist. 1999. aastal arutati läbi pensionireformi erinevad kontseptsioonid ja täpsustati edasist tegevuskava antud valdkonnas. Ühe olulise sammuna personifitseeriti sissemaksed sotsiaalkindlustusfondi. Samuti sai seadusandliku aluse pensionireformi nn kolmas samm ehk **vabatahtlik pensionikindlustus**. Tõsisemad otsused tehakse aastal 2000.

Edasise arengu ja välisusalduse püsimise seisukohast on aga eriti oluline eelarvesüsteemi tasakaalu taastamine keskmises perspektiivis. Selle eesmärgi saavutamiseks tehti algust **avaliku sektori struktuuri ja ülesannete optimeerimisega**. Üheks oluliseks sammuks oli stabiliseerimise reservfondi vahendite kogumise, kasutamise ja haldamise põhimõtete seadustamine.

1999. aasta tõi kaasa mitmeid olulisi muutusi ka finantssektori tegevust puudutavas seadusandluses. Siiski jäi reformide läbiviimine mitmes valdkonnas kavandatud aeglasemaks ja on võimalik, et see omakorda aeglustas struktuurseid muutusi erasektoris. **Seepärast ei saa, vaatamata suhteliselt optimistlikule väliskeskonnale, tugevale finantsüsteemile ja selginenud poliitilisele maastikule, oodata 2000. aastal majanduskasvu kiirenemist enam kui 3,5...4,5%ni.**

Valitsussektor

Erinevalt erasektorist kohanes valitsussektor muutunud majandustingimustega väga aeglaselt. Majanduslanguse ja välistasakaalu paranemise taustal jätkati kulutamist varem kavandatud mahus. Liiga optimistlik tulude prognoos tõi endaga kaasa **märkimisväärse koondeelarve puudujäägi** (vt joonis 3.10). Suvel vastu võetud ühe miljardi krooni suurune säästueelarve pidurdas defitsiidi kasvu, kuid ei suutnud seda vähendada. Küll aga andis säästueelarve kindla signaali valitsuse tahtest kontrollida kulutusi.

Joonis 3.10. SKP reaalkasv (%) ja üldvalitsuse eelarve saldo (% SKP suhtes). 1999. a IV kvartali SKP on esialgne

Võrreldes aasta algusega maksude laekumine aasta lõpus paranes, kuid jäi ikkagi prognoosist väiksemaks. Suurim probleem oli erinevate **kaudsete maksude ning sotsiaalmaksu alla laekumine**. Aasta kokkuvõttes ulatus eelarve puudujääk 3,5 miljardi kroonini, kusjuures puudujäägis olid nii riigieelarve, kohalikud eelarved kui ka sotsiaal- ja ravikindlustuse eelarve.

Märkimisväärset võla kasvu see puudujääk valitsussektoris ei tekitanud (võlakohustused kasvavad ca 200 miljonit krooni), sest defitsiiti finantseeriti suures osas varasematest jääkidest ja erastamistuludest. Pikemat perspektiivi ja eelseisvaid majandusreforme silmas pidades oli 4,7%ni SKP suhtes ulatunud eelarvepuudujääk siiski liiga suur.

Inflatsioon

1999. aastat iseloomustas **inflatsioonitempo järsk alanemine**. See ei peegeldanud aga mitte üksnes majanduse pikaajalisi fundamentaalprotsesse, vaid andis esmajoones märku sellest, et I poolaastal jätkus lühiajaliselt muutunud sise- ja välismaiste tingimustega kohanemise mõju. Aasta alguses aeglustus inflatsioonitempo märgatavalt. Sõltuvalt vaadeldavast hinnaindeksist järgnes langusele kas tõus või mõnda aega kestnud stabilisatsiooniperiood. Neljandas kvartalis näitas juba enamik hinnaindikaatoreid inflatsioonitempo taaskiirenemist.

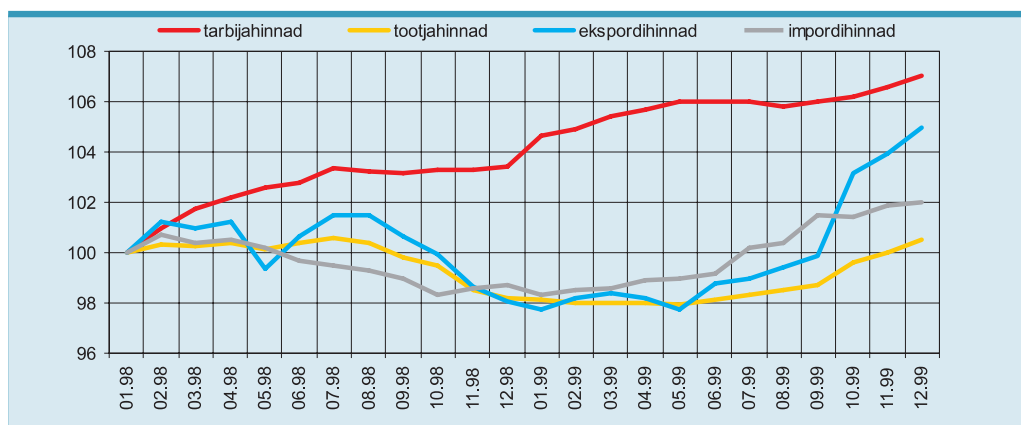
Hinnataseme tõusu soosivaist tegureist oli olulisim hindade ühildumisprotsess, eriti riiklikult reguleeritavate hindadega hüviste kallinemine. **Hinnatõusu takistas** šokijärgne majandusstruktuuri sisemine korrastumine. Lisaks neile teguritele mõjutasid hindade arengut ka maailma majanduses valitsenud trendid.

Eestile mõju avaldavas majandusruumis hinnakasv 1999. aastal valdavalt aeglustus, mõnel globaalsel toormeturul hinnad isegi langesid. Erand oli toornafta, mille hinda maailmaturul mõjutavad oluliselt tootmismahu kohta sõlmitud kokkulepped. Autokütus oligi Eestis üks enim kallinenud kaubaartikleid, mille hind tänu maailmaturu hinnamuutustele, valuutakurside dünaamikale ning lisandunud aktsiisidele kerkis 37%.

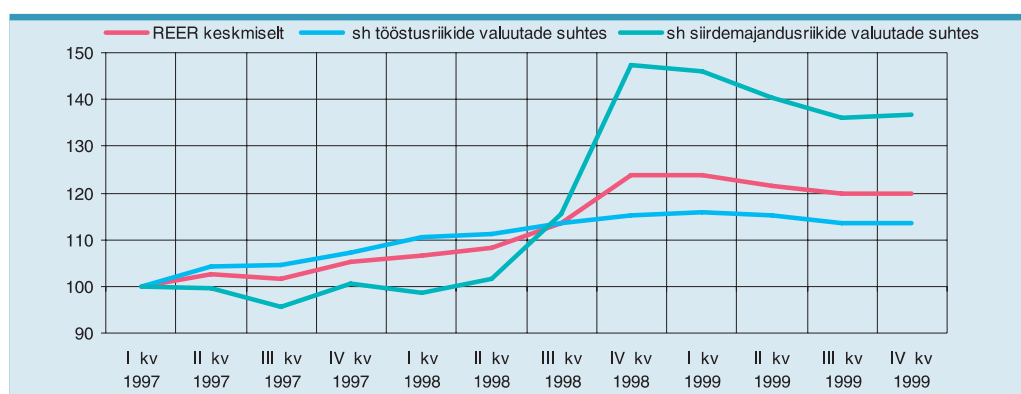
Oluliselt kiirendasid inflatsioonitempot riiklikult kujundatavate hindadega hüvised, mis kallinesid keskmiselt 10,6%. Muutused toimusid eelkõige aasta esimesel poolel ja peamiselt monopoolsete ettevõtete pakutavate hüviste hindades (elekter, telefon, gaas, vesi ja kanalisatsioon) ning olid võrdlemisi nõrgalt seotud majandustsükliga.

1999. aastal jõudsid kõik inflatsiooninäitajad rekordiliselt madalale tasemele. Aasta keskmine tarbijahindade kasv oli 3,3%, tootjahinnad koguni kahanesid 2,3%. Aastasisene hindade dünaamika oli aga väga erinev (vt joonis 3.11). Kuigi aasta keskmised indeksid (0,4% ja -0,4%) viitavad vastavalt **impordi- ja ekspordihindade** püsimisele 1998. a tasemel, oli aastane hinnatõus detsembris vastavalt 3,3 ja 7,1%. Nii import- kui ka ekspordikaupade hinnalanguse põhi jäi aasta algusse. Maikuust algas aasta lõpuni kestnud sisseveetava kauba kallinemine, mis avatud sektori hüviste hindu küll otsekohe ei mõjutanud. Põhjuseks oli pakkumise ja nõudluse struktuuri korrastav sisemajanduslik kohanemine, mis puudutas esmajoones toiduainesektorit. Ekspordihinnad järgisid mõningase viitajaga impordihindade dünaamikat.

Kuigi **krooni aasta keskmine reaalkurss** kallines 1998. aasta rublakriisi mõjul 7,3%, alanes see 1999. aasta jooksul pidevalt (vt joonis 3.12). Kursi kujunemisel mängis olulist osa dollari kallinemine ning rubla nominaalkursi odavnemist ületanud inflatsioon Venemaal. Eesti hinnatase tööstusriikide suhtes jäi aasta jooksul praktiliselt muutumatuks. **Seega oli reaalkursi areng väliskaubandust soosiv, probleemiks oli ja on aga tootmise ümberstruktureerimine**.

Joonis 3.11. Olulisemad hinnaindeksid (jaanuar 1998 = 100)

Joonis 3.12. Krooni reaalne efektiivne vahetuskurss (I kvartal 1997 = 100)

FINANTSVAHENDUS

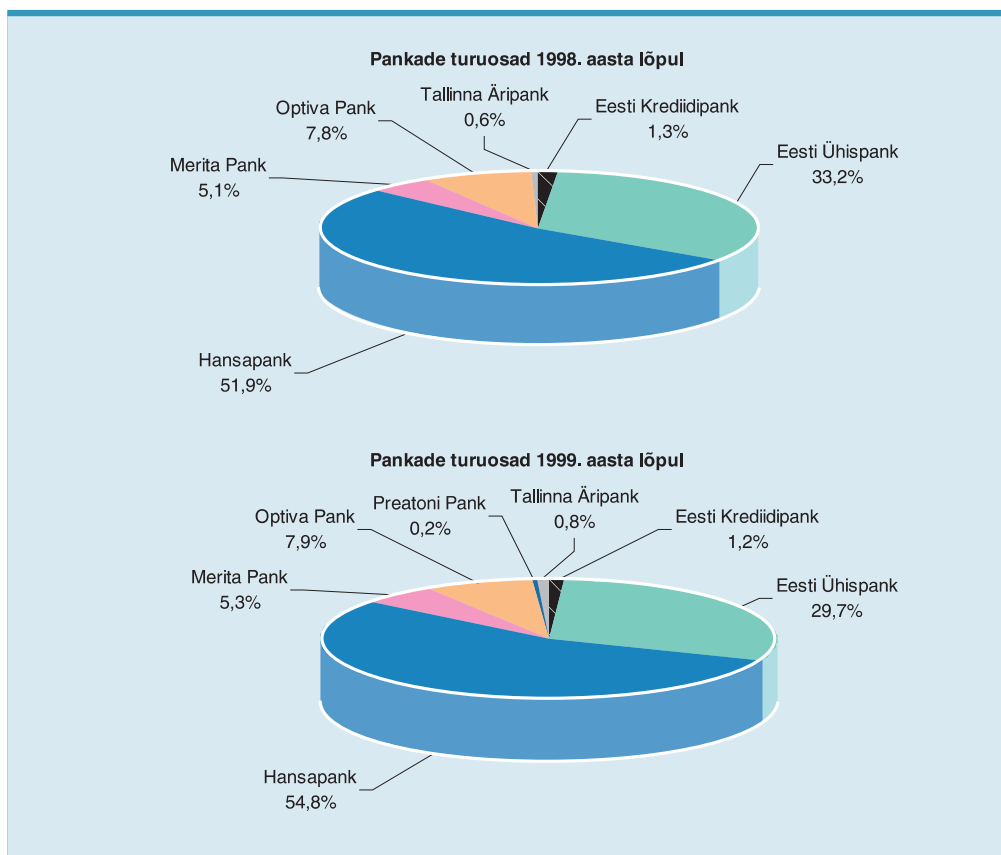
Krediidiasutused

Pangandus 1999. aastal¹

1999. aasta oli Eesti panganduse kriisijärgse kohandumise aasta. Vaatamata intressimäärade langusele aasta esimesel poolel, püsis pankade laenuportfelli maht pikemat aega stabiilne ning hakkas kasvama alles III kvartalis, mil suurenesid nii eraisikute kui ettevõtete laenud, samuti liisingfinantseerimine. Laenumahu kasv jätkus suhteliselt kiires tempos aasta lõpuni, andes tunnistust 1998. aasta Vene kriisi järgse kokkutõmbumisfaasi lõppemisest ning majandusaktiivsuse üldisest tõusust.

1999 oli kogu pangasektori jaoks ka stabiilne aasta, mida iseloomustas varasemast palju **konservatiivsem tegevuspoliitika, kõrge likviidsus ja kapitaliseeritus ning elektronpanganduse kiire areng.** Erinevalt eelnenud aastast lõpetas enamik panku 1999. aasta positiivse tulemiga.

¹ Pankade tegevuse aluseks oleva normistiku muutumise kohta vt Järjepidev rahapoliitika, lk 39-43 ning Järelevalveaasta uue seadusega, lk 58-64.

Joonis 3.13. Pankade turuosad 1998. ja 1999. aasta lõpul

Suurpangad viisid lõpule 1998. aastal alanud ühinemisprotsessid. Panganduses tervikuna pöörati suurt tähelepanu sisemise efektiivsuse tõstmisele, kontsernistruktuuride korrastamisele ning riskijuhtimissüsteemide tõhustamisele. Kõigis neis valdkondades oli tunda Eesti pankade strateegiliste välisomanike mõju kasvu.

Muutused kindlustus- ja liisinguturul mõjutasid pankade konsolideerimisgruppide struktuuri. Samuti olid gruppide koosseisu muutused tingitud pankade kontsentreerumisest eelkõige pangandusega seotud tegevusaladele.

Pankade turuosad oluliselt ei muutunud. Arvestades pakutavate toodete struktuuri ning juurdepääsu välisfinantseerimisele, tugevnes veelgi suurpankade positsioon (vt joonis 3.13). Väikepangad keskendusid üha enam konkreetsele turusegmendile. Lähitulevikus sama tendents ilmselt jätkub. Suurpankadele pakub teatud toodete osas konkurentsi *Merita Nordbanken*i filiaal.

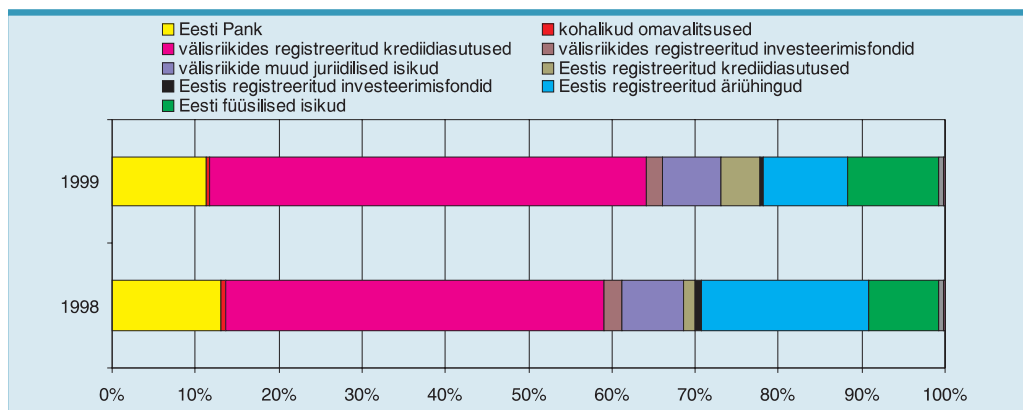
Aasta teisel poolel pöörasid kõik pangad koostöös Eesti Pangaga suurt tähelepanu valmistumisele aastaga 2000 seotud võimalike probleemide lahendamiseks².

² Vt Aasta 2000 probleemi edukas lahendamine, lk 91-93.

Tegutsevad krediidasutused ja nende omanikud

1999. aasta lõpul tegutses Eestis kuus krediidasutust (AS Hansapank, AS Eesti Ühispank, AS Optiva Pank, AS Eesti Krediidipank, AS Tallinna Äripank ja AS Preatoni Pank), **üks väliskrediidasutuse filiaal** (*Merita Bank Plc* Tallinna filiaal) ja **nelja väliskrediidasutuse** (*Landesbank Schleswig-Holstein Girozentrale*, *Osuuspankkien Keskuspankki OY*, *Leonia Bank* ja *Svenska Handelsbanken*) **esindus**. Aasta jooksul lisandus Eesti pangandusturule üks krediidasutus (septembris sai litsentsi AS Preatoni Pank) ja suleti üks väliskrediidasutuse esindus (mais sulges oma esinduse Tallinnas *Latvijas Unibanka*).

1999. aasta lõpu seisuga kuulus pangasektori aktsiakapitalist 62,2% mitteresidentidele ja 37,8% residentidele. Suurema osa välisinvestoritest moodustasid välisriikide krediidasutused, kelle osalus Eesti panganduse aktsiakapitalis kasvas aasta jooksul 52,6%ni (vt joonis 3.14 ja tabel 3.2). **Eesti Pangale kuulus aasta alguses 13,1% pangasektori aktsiakapitalist, aasta lõpuks vähenes osalus 11,4%ni**. Keskpank oli 57,9%lise osalusega Optiva Panga tuumikaktionär.

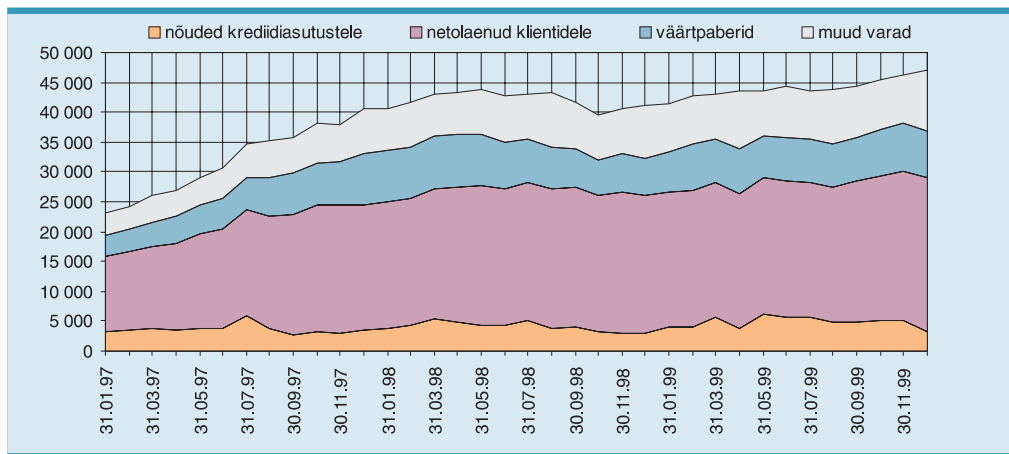
Joonis 3.14. Eesti krediidasutuste suuremad omanikud

Tabel 3.2. Krediidasutuste omanikud

Avalik sektor	Eesti juriidilised isikud				Eesti füüsilised isikud	Mitteresidentsed juriidilised isikud			Välisriikide füüsilised isikud	Muud	
	Avalik sektor	sh Eesti Pank	Eestis registreeritud krediidasutused	Eestis registreeritud investeerimisfondid		Muud juriidilised isikud	Välisriikides registreeritud krediidasutused	Välisriikides registreeritud investeerimisfondid			Välisriikide muud juriidilised isikud
AS Eesti Krediidipank					10,6%	32,1%		7,0%	45,4%	0,8%	4,0%
AS Eesti Ühispank	0,9%		0,9%	0,3%	7,8%	7,6%	74,8%	4,9%	1,5%	1,4%	
AS Hansapank	0,0%		0,1%	0,3%	10,2%	4,7%	73,1%	0,4%	10,7%	0,5%	
AS Optiva Pank	57,9%	57,9%	21,8%	0,7%	6,5%	3,3%	7,4%	0,0%	2,1%	0,2%	
AS Preatoni Pank						100,0%					
AS Tallinna Äripank	0,0%				75,4%	4,9%			19,7%		
Kokku	11,6%	11,4%	4,6%	0,3%	10,2%	10,8%	52,6%	1,9%	7,0%	0,7%	0,1%

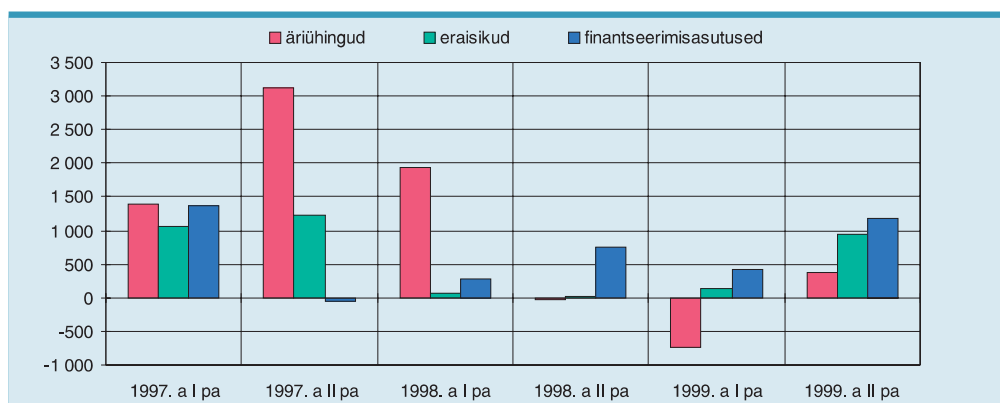
Koondbilanss ja usaldatavusnormatiivid

Pankade koondbilansi maht kasvas 1999. aastal 6 miljardit krooni ja ulatus aasta lõpuks 47 mld kroonini (vt joonis 3.15). Aasta esimesel poolel pankade summaarne laenuportfell kahanes ning pangad olid laenuprojektide hindamisel endiselt konservatiivsed. See oli tingitud nii atraktiivsete projektide puudumisest kui ka pankade jätkuvalt umbusaldavast suhtumisest klientidesse. Kõik olulised muutused toimusid aasta lõpupoole, mil saadi kinnitust, et majanduse madalseis on möödas.

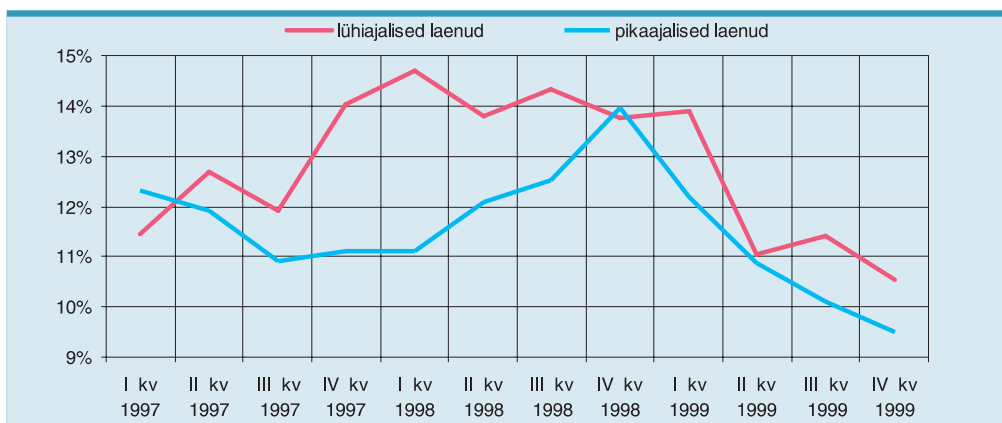

Joonis 3.15. Pankade koguvarad (mln kr)

Aasta lõpul moodustas brutolaenuportfell 56,6% pankade varadest (26,7 mld krooni). Aastaga kasvas laenuportfell 2,8 miljardit krooni. Süvenes selgem orienteeritus erinevatele kliendigruppidele, eriti eraisikutele (vt joonis 3.16). Laenuintressid langesid aasta jooksul pidevalt (vt joonis 3.17). Kasvas kinnisvaraga tagatud laenude osatähtsus, tänu millele paranes ka laenude tagatus tervikuna. Viivislaenude maht ulatus 1999. a lõpul 1,6 mld kroonini e 5,9%ni brutolaenu-

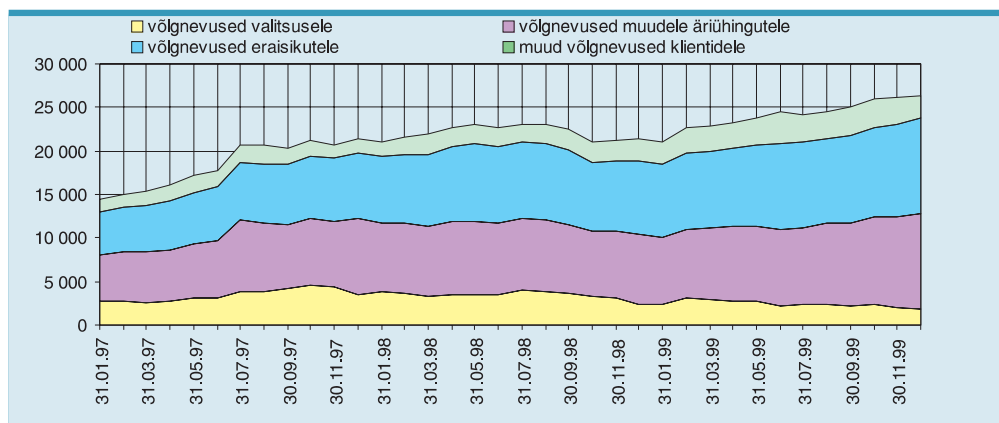

Joonis 3.16. Residentide laenujäägi absoluutkasv poolaastas (mln kr)

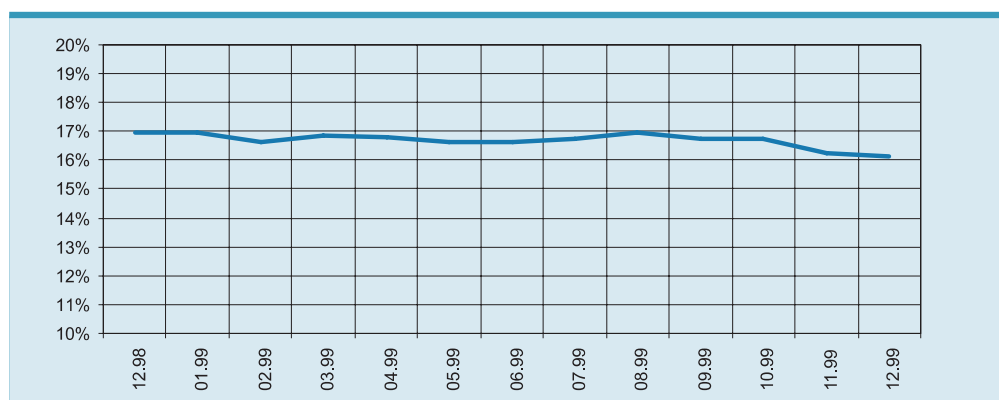

Joonis 3.17. Residentidest eraisikute ja mittefinantssektori eraettevõtete krooni- ja välisvaluutalaenude kaalutud keskmised intressid

Joonis 3.20. Klientide hoised (mln kr)

Joonis 3.21. Pankade kapitali adekvaatus

Krediidiasutuste kapitaliseeritus oli kogu 1999. a jooksul suhteliselt kõrge, mis annab neile ka edaspidiseks arenguks häid võimalusi. Pangasektori keskmine kapitali adekvaatus püsis kogu aasta jooksul 16,5% lähedal (vt joonis 3.21). Suhteliselt kõrget kapitali adekvaatsust toetas riskantsemate varade ja bilansiväliste kohustuste vähenemine.

Likviidsusprobleeme pankadel ei tekkinud. Kohustusliku reservi nõue ja lisalikviidsusnõue olid täidetud kogu aasta vältel. Pankadevaheline rahaturg jäi suhteliselt väheaktiivseks, kuna pangad hoidsid tavalisest suuremaid likviidsuspuhvreid. Detsembris suurendasid pangad oluliselt oma likviidseid vahendeid seetõttu, et kardeti aastatuhande vahetusega seotud võimalikke infotehnoloogilisi probleeme ja sellest tulenevalt klientide suuremat sularahanõudlust.

Suuremad muutused pangandusmaastikul

1999. aastal jätkus mitme krediitiasutuse varem alanud likvideerimine, millele lisandus EVEA Panga ja ERA Panga pankroti väljakuulutamine. 1998. a oktoobris Eesti Panga nõukogu otsuse alusel algatatud ASi EVEA Pank pankrotimenetluses kuulutas Tallinna Linnakohus otsuse 5. veebruaril. 6. aprillil 1999 otsustas Eesti Panga nõukogu lõpetada ASi ERA Pank moratoriumi ning alustada tema suhtes pankrotimenetlust, kuna ERA Pank ei suutnud järgida enda koostatud panga tervendamise ja finantsmajandusliku seisuga parandamise kava. Tartu Linnakohus kuulutas ERA Panga pankroti välja 7. juunil.

1999. aasta aprillis esitas ärimees Ernesto Preatoni Eesti Pangale **ASi Preatoni Pank** äriplaani ja muud litsentsi taotlemiseks vajalikud dokumendid. 23. septembril otsustas Eesti Panga nõukogu anda pangale tegevusloa. **See oli esimene uuele pangale antud tegevusloa pärast 1993. aastat.** Preatoni Panga peamiseks tegevussuunaks on välismaiste investeringute vahendamine Eesti majandusse, kinnisvaraprojektide finantseerimine ning varahaldus.

Aasta viimastesse kuudesse jäi ka Rootsi pankade – *Skandinaviska Enskilda Banken* (SEB) ja *Swedbanki* – **osaluse suurendamine** vastavalt Eesti Ühispanga ja Hansapanga aktsiakapitalis üle 50 protsendi. SEB täitis sellega oma strateegilise eesmärgi omandada enamussosalus kolmes Balti regiooni pangas – Lätis *Latvijas Unibankas*, Leedus *Hermis Bankas* ja Eestis ASis Eesti Ühispank, et tagada tulemuslik koostöö nimetatud pankade vahel.

1998. aasta lõpus sai AS Hansapank Eesti Pangalt loa **asutada tütarpank Leedus**. 1999. aasta mais andis Leedu keskpang Hansapanga Leedu tütarpankale *AB Hansabanka* tegevuslitsentsi.

Muud finantsvahendajad

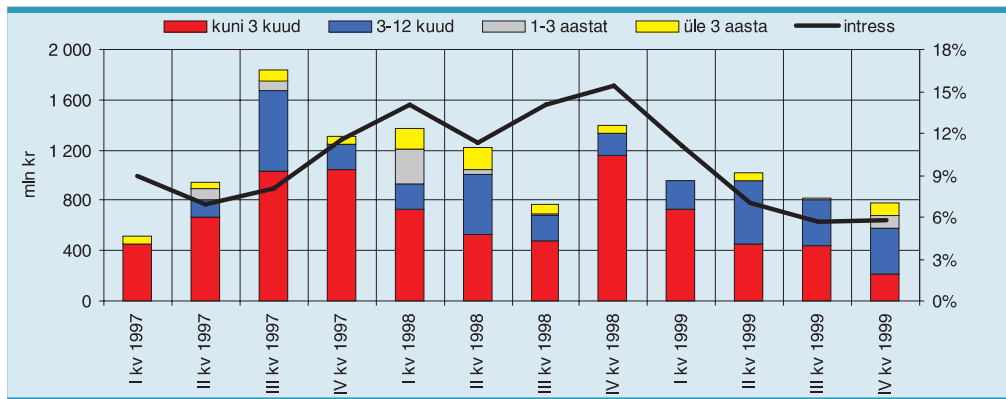
Väärtpaberiturg

Võlakirjaturu kapitalisatsioon langes aasta lõpuks 3,2 mld kroonini (vt tabel 3.3). Võrreldes paari eelnenud aastaga toimus oluline struktuurinihe: kohalike ettevõtete emiteeritud võlakirjade maht vähenes umbes kaks korda – 30%ni. Umbes sama palju suurenes turu kapitalisatsioon mitteresidentide emiteeritud võlakirjade maht. Esmasturgu hoidsid ülal eelkõige Põhjamaade finantsinstitutsioonid, kelle emissioonid on alates 1998. a lõpust hõivanud sellest kaks kolmandikku.

Emiteeritud võlakirjade kaalutud keskmine intress langes aasta jooksul 15%lt 6%ni (vt joonis 3.22). Lühiajaliste võlakirjade intressitase järgib pankadevahelise rahaturu intressimäära – 3kuise TALIBORI – trendi.

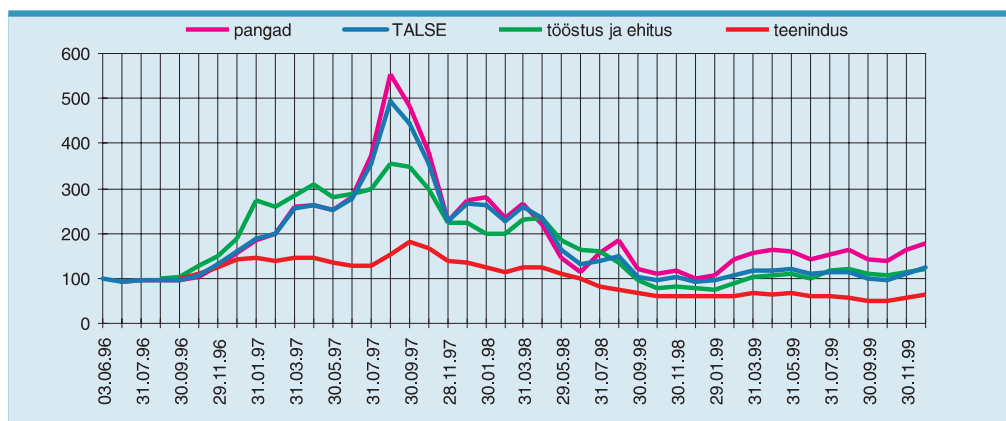
Tabel 3.3. Väärtpaberituru koondnäitajad (mld kr)

	1995	1996	1997	1998	1999
Väärtpaberituru kapitalisatsioon	3,2	13,4	24,5	15,1	34,3
sh mitteresidentsed investorid	31%	35%	39%	37%	63%
Instrumendid					
Aktsiad	2,2	10,5	18,9	10,8	29,9
Võlakirjad	0,9	2,3	4,0	3,7	3,2
Investeeringufondi osakud ja aktsiad	0,1	0,5	1,5	0,4	1,2
Märkimistunnistused	-	-	0,1	0,2	0,1
Kogu turu käive	0,01	4,1	34,1	33,7	15,2
Tallinna Väärtpaberibörsi kapitalisatsioon	-	9,0	16,4	8,3	28,3
Tallinna Väärtpaberibörsi käive	-	2,3	22,0	13,4	4,5
Kogu turu kapitalisatsioon/SKP	8%	26%	39%	20%	46%
Kogu turu käive/kapitalisatsioon	3%	31%	139%	223%	44%
Börsi käive/kapitalisatsioon	-	26%	134%	161%	16%

Joonis 3.22. Kvartali jooksul emiteeritud võlakirjad tähtaegade lõikes (mln kr, vasak telg) ning kroonivõlakirjade keskmine intress (parem telg)

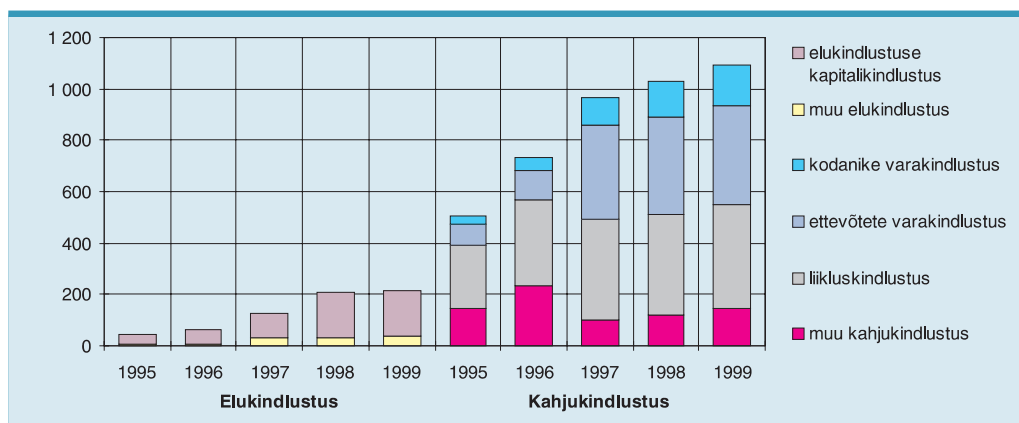
Aktsiaturu kapitalisatsioon kasvas 1999. aasta algul järsult. Aasta lõpuks oli see, võrreldes 1998. a lõpuga, kolm korda suurem, moodustades rekordilised 30 mld krooni. Aktsiaturu suhe SKPsse suurenes aastaga 15%lt 40%ni. Märkimisväärseim sündmus, mis turgu aasta algul suurendas, oli Eesti Telekomis aktsia lisandumine kaubeldavate väärtpaberite nimekirja. Veebruaris kasvas aktsiate käive 2 mld kroonini, mis oli aasta keskmisest kuukäibest enam kui neli korda suurem. Käibe kiire kasv oli tingitud sellest, et Eesti investorid realiseerisid esimesel soodsal hetkel Eesti Telekomis erastamisel omandatud väärtpaberid. Järgnevatel kuudel oli aktsiaturg passiivne, uus elavnemine toimus aasta lõpus (vt joonis 3.23). Aastaga oluliselt kasvanud välisinvestorite osakaalu suurenemisele aitas lisaks Eesti Telekomis aktsiatele kaasa Rootsi pankade huvi omandada osalus Eesti pankades.

Joonis 3.23. TALSE ja Tallinna Väärtpaberibörsil kaubeldavate aktsiate indeksid majandussektorite järgi (punkti)

Kindlustus

Eesti kindlustusturu jaoks oli 1999. aasta murranguline: konsolideerumine ning mitme seltsi tegevuse sundlõpetamine vähendas oluliselt seltside arvu. Aasta lõpuks oli peamiselt kahjukindlustuses ligi kolmveerand turust välismaiste seltside käes. Elukindlustuses kuulus ligi

Joonis 3.24. Kindlustusseltside poolt kogutud brutopreemiad (mln kr)

65%line turuosa kohalikele pankadele. Mitmel seltsil oli probleeme kasumlikkusega, kuna pankrostitunud seltside lepingute ülevõtmine ning turu hõlvamine takistas parema tulemuse saavutamist.

Aastaga kogusid seltsid 1,3 miljardit krooni kindlustuspreemiaid (vt joonis 3.24). Nende suhe SKPsse oli endiselt alla 2 protsendi. Elukindlustuse preemiad kasvasid 1998. aastaga võrreldes 5%, kusjuures kasvu peamiseks allikaks oli pensionikindlustus. Elukindlustuse maht oli endiselt tagasihoidlik, moodustades kogutud preemiast alla viiendiku.

Kahjukindlustus suurenes aastaga 2%. Enim kasvas füüsiliste isikute varakindlustus, umbes samas suurusjärgus vähenes juriidiliste isikute oma. Kohustuslik liikluskindlustus moodustas kogutud preemiast enam kui kolmandiku.

Liising

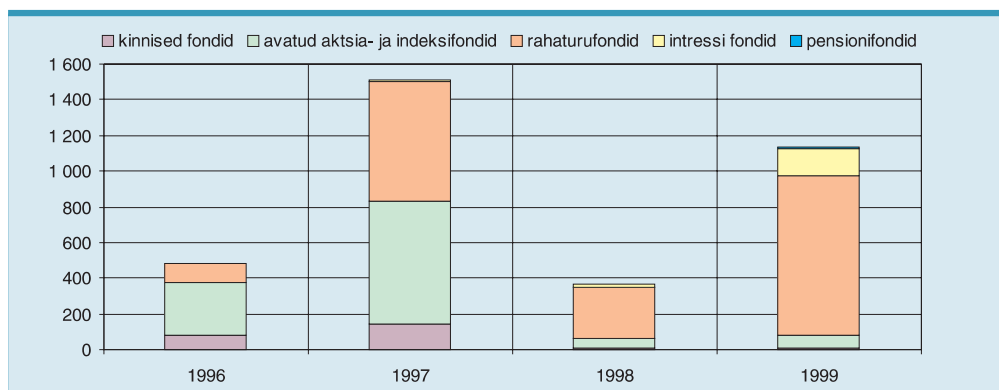
Liisinguportfell kasvas 1999. aastal tagasihoidlikult. *Hansa Capitali* turuosa suurenes 62%ni, teisel kohal oleva Ühisliisingu portfelli maht aga vähenes märgatavalt. Mitteresidentsetest liisingühingutest suurendas jõudsalt oma turuosa Tööstusliising.

Tänu korterite, eramute ja büroopindade liisimisele suurenes liisitava vara hulgas **kinnisvara** osatähtsus. Kasv oli märgatavam aasta teisel poolel, mil algas kinnisvaraturu elavnemine; üht-aegu on kinnisvara liisimine kasvanud aastate jooksul pidevalt. Arvestades seda, et konkureerida tuleb pankade poolt pakutavate eluasemelaenudega, on tõus siiski märkimisväärne. Aasta jooksul vähenes kommertssõidukite liisimine, seda nii kaubikute, veoautode kui ka liinibusside arvel.

Võrreldes eelnenud aastatega liisinguportfelli struktuur oluliselt ei muutunud, pisut enam on tõusnud järelmaksuga müügi osatähtsus.

Investeeringufondid

Investeeringufonde, mis olid 1998. aastal seoses aktsiahindade järsu langusega teinud läbi suure taandarengu, **iseloormustas 1999. aastal kasvutrend** (vt joonis 3.25). Turul andsid tooni valdavalt fikseeritud tuluga instrumentidesse investeerivad fondid. Aasta jooksul lisandus neli

Joonis 3.25. Investeeringufondide mahud (mln kr)

uut fondi ning üks valitsev ühing. Seega tegutses aasta lõpus 14 investeerimisfondi, midaaldas kuus valitsevat ühingat. Tegutsema hakkas ka esimene pensionifond.

Fondide kogumaht suurenes aasta lõpuks 1,1 mld kroonini. Aktivate struktuuris omandasid tähtsajaliste hoiuste asemel juhtkoha võlakirjad. Võlakirjaturu arengu mõjul langes intressi- ja rahaturufondide tootlus, mis II poolaastal püsis 4-6% piires. Eesti investeerimisfondid lõpetasid 1999. aasta positiivse kuu- ja aastatootlusega.